

Bosfuncties: scheiden of verweven?

Een centraal thema in het Nederlandse bos- en natuurbeheer is de vraag of functies juist gescheiden of verweven dienen te worden. Deze vraag is nog steeds actueel, bijvoorbeeld de zoneringsnoodzaak van exoten en/of houtoogst. Het vraagstuk is nimmer definitief opgelost, met uitzondering voor dogmatici.

Dit artikel tracht een bijdrage aan deze discussie te leveren, zodat er verstandige keuzes voor nu en later gemaakt kunnen worden. Het gaat immers om de duurzaamheid van ons bos.

Het bos

Veel van het bos in Nederland komt voort uit grootschalige bebossingsprojecten. Vooral pioniersoorten en exoten zijn in de afgelopen tachtig jaar vlaktegevijs aangelegd. Circa 70 procent van het Nederlandse bos is dan ook jonger dan 65 jaar en geplant of kunstmatig gezaaid (Stichting Bos en Hout, 1995). Oorspronkelijk bos van formaat is er al lang niet meer. Anderzijds waren er zonder de inspanningen van onze ijverige voorouders waarschijnlijk helemaal geen bossen meer. Het plantagekarakter van grote delen van het Nederlandse bos is dus de uitgangssituatie. Langzaam maar zeker wordt dit bos meer volwassen en ruimtelijk gevarieerd.

Beleid en beheer

In het Meerjarenplan Bosbouw (1986) werd door het rijk voor de

meeste bossen een gelijkwaardig samengaan van bosfuncties aanbevolen. Vooral de natuurfunctie diende beter bediend te worden. In de dagelijkse beheerpraktijk veranderde er vooralsnog weinig. Houtproductie bleef het bosbeeld bepalen; één functie dus.

Aangewakkerd door vernieuwen-

de ideeën van kritisch bosbeheer begon er langzaam aan wat te veranderen. Nieuwe beheervormen als geïntegreerd bosbeheer werden ontwikkeld waarin functies, met name productie en natuur, daadwerkelijk gecombineerd worden. Het 'plenterbos' als ideaal, waarin ook natuur serieus genomen wordt. Ook van-

Geïntegreerd bosbeheer werkt

Het ideaalbeeld?

daag de dag moedigt het rijk dergelijke ontwikkelingen aan, aangevuld met de wens de Nederlandse houtproductie te verhogen i.v.m. onze internationale verantwoordelijkheid.

Inkomsten uit houtproductie waren en zijn voor veel bosbouwers ernst; de rest van Nederland begrijpt daar weinig van. Steeds verder dalende houtprijzen en stijgende oogstkosten geven al snel aan dat je van bos niet rijk zult worden, doeldiameters ten spijt. Het bouwen van bijvoorbeeld huizen en kantoren in bos levert immers veel meer geld op. Ook het profijtbeginsel genereert nog geen substantiële inkomsten. Het financieringsvraagstuk van het bos blijft voorlopig onopgelost, alle maatschappelijke lofzang voor het Nederlandse bos ten spijt. Het telen van natuurproducten daarom maar verlaten?

De natuurtrend zet zich thans door en het bos begint zichtbaar te veranderen. De natuurwaarde stijgt, waarmee één doelstelling van het rijksbeleid bereikt wordt. De strijd lijkt echter steeds meer eenzijdig ten gunste van de natuur beslist. Het beleid en beheer tenderen dus weer naar polarisatie en functiescheiding. Het wordt er daardoor niet makkelijker op want over wat natuur is, kan zeer verschillend gedacht worden. Gelukkig zijn er verlichte stromingen die graag de juiste weg wijzen.

Maatschappij

Er treedt naast de natuurtrend nog een andere tendens op. Het publiek doet steeds duidelijker van zich spreken over wat er wel en niet in het bos mag. Conflicten met eigenwijze bosbeheerders beperken zich al lang niet meer tot stadssossen en -parken. Het

Nederlandse bos als achtertuin van iedereen. Gebruikers willen serieus genomen worden en stellen de bevoegdheid van beheerders om over het bos te beslissen, ter discussie.

Nederland is eigenlijk één groot stadsbos. Scheiding van bos en zijn bezoekers is een illusie zoals een ieder weet die geregeld in het bos komt. Volgens recreanten is het bos er immers voor en van hen. Voor bosbeheerders misschien moeilijk te aanvaarden, maar wel steeds meer de realiteit. Dat bos van alle Nederlanders moet vooral zo blijven. Zelfs in het Amsterdamse Bos dat omgevormd wordt naar een zelfregulerend natuurbos, is bij de uitvoering veel aandacht voor de visuele aantrekkelijkheid (Daalder en Koop, 1997); het bos als decor. Beheer mag het bos verfraaien, maar is middel een geen doel.

Keuzes

Zoals zo vaak gaat het bij werkbare doelstellingen om duidelijke keuzes. Globale doelstellingen verwoord in wollig taalgebruik staan er al genoeg in diverse beleids- en beheerplannen. Zij hebben als voordeel dat bijna iedere ingreep er mee te rijmen valt. Het

Nederlandse bos en zijn gebruikers vragen echter om heldere afwegingen en concrete doelen.

Steeds meer groepen doen aanspraak op het Nederlandse bos, wat tot conflicten leidt. Het is daarbij de vraag of de oplossing juist in functiescheiding of -verweving gezocht moet worden.

Functiescheiding

Deze benadering is het meest eenvoudig en helder. Voor uitzonderlijke waarden zoals onge-repte wildernis is scheiding noodzakelijk. Aan deze nieuwe wildernis is zeker behoefte, ook bij veel bosbouwers (Van der Windt, 1995). Echter, het draagvlak wordt nogal eens overschat. Voor het grootste deel van het bos wordt meer verwacht, vooral vanwege de schaarste. Het overvolle Nederland staat bekend om zijn vernuftige ruimtegebruik en combineren van functies; een kwaliteit die ook binnen bossen verder ontwikkeld kan worden.

Eén hoofdfunctie

Op zich lijkt dit een redelijk gezichtspunt. Eén functie krijgt extra aandacht, terwijl ook andere aan bod komen. Er schuilt echter het gevaar in dat de andere func-

ties weggemoffeld worden. In vele bossen blijkt dat nogal eens het geval te zijn. Ter verantwoording wordt wel aangehaald dat andere functies vanzelf komen, echter de praktijk bewijst het tegendeel. Het beeld van saaie plantages is immers nog op zeer veel plekken aanwezig.

Nevengeschiedte functies

Deze optie houdt het meeste rekening met verschillende belangen en ontwikkelingen. Natuur en

cultuur worden gecombineerd. Het vraagt echter nogal wat van beleidsmaker en beheerder. Want win-win situaties ontstaan niet bij voorbaat; er dienen keuzes gemaakt en uitgevoerd te worden. Combineren van functies vraagt om complexe afwegingen en creatieve oplossingen. Een 'nadeel' van verweving van functies is dat je nimmer klaar bent; immers bos en maatschappij ontwikkelen zich voortdurend. Ook in de praktijk wordt het er

Weerstand tegen inleidend beheer

niet eenvoudiger op: een grillig gevormde winterdik, een rechte, fijnbetakte douglas of een markante tamme kastanje? Zegt u het maar.

Hoe nu duurzaam om te gaan met relatief jonge, eenvormige bos, de wens natuurwaarde ervan te verhogen en in te spelen op diverse behoeften?

Omhakken van al het exotenbos en inplanten met inheems genemateriaal t.b.v. de natuurfunctie is een optie. Deze enkelvoudige benadering van 'uithuilen en opnieuw beginnen' is zonder meer eenvoudig. Met een dergelijke actie gooien we echter meer weg dan het badwater. Het geliefde bosklimaat is verdwenen, die markante Amerikaanse eik is vertrokken en de behoefte aan energie- en buitenlandse houtbronnen neemt niet af. Een dergelijke actie, zeker in de buurt van bewoning, roept daarnaast de nodige verontwaardiging en weerstand op. Een enkelvoudige natuurdoelstelling exclusief de mens blijkt dan maatschappelijk weinig draagvlak te hebben. Maar misschien nog belangrijker: de komende decennia zijn er bij een eenzijdige natuurdoelstelling weinig mogelijkheden om deze aan te passen. En doelstellingen neigen nogal eens te wijzigen, zoals u weet. In ieder geval sneller dan het bos zelf.

Het Nederlandse bos heeft zeer diverse gebruikersgroepen en belangen die allemaal bediend willen worden. Ook natuurbeschermingsorganisaties worden geconfronteerd met publieke moeieienis. Deze varieert van protesten tegen het weghalen van bankjes tot het opruimen van bos voor herstel van stuifzanden. Wildbeheer van reeën en wilde zwijnen (vaak de natuurlijke be-

*Inleidend beheer in monocultuur
douglas*

woners van uw bos) leidt soms tot lichte vormen van volkshysterie. Natuurbeschermingsorganisaties hebben een bredere verantwoordelijkheid dan enkel natuur; ook bij hen is immers de klant koning.

Conclusie

Integratie van functies in het grootste deel van het Nederlandse bos biedt mijns inziens de beste perspectieven. Verweving dus. Ervaring met geïntegreerd bosbeheer geeft aan dat dat zeer goed mogelijk is en voordelig kan zijn. Op deze wijze worden functies daadwerkelijk gecombineerd. Het beheer behoudt zijn flexibiliteit en maakt zoveel mogelijk gebruik van het huidige bos. Dus ook oogst, maar wel als doordacht sturingsmiddel. Het bos verder ontwikkelen in plaats van omvormen.

Maatschappelijke functies (zoals beleving, milieu en landschap) worden momenteel vaak niet echt serieus genomen. Om daadwerkelijk tot gelijkwaardige functievulling te komen, dienen deze functies nadere uitwerking. Er is daarom behoefte aan verschillende soorten kennis en samenwerking tussen diverse disciplines.

Kennisontwikkeling en de overdracht ervan verdienen extra aandacht; helaas blijkt dat in de praktijk onvoldoende het geval. Dergelijke professionalisering en kennisontwikkeling vragen om investeringen en daar is geld voor nodig. Zelfs het bosbeeld verdient nadere studie: een langzaam geëvolueerd kwetsbaar natuurevenwicht of een dynamisch systeem dat voortdurend veran-

dert? Er valt nog heel wat te leren van en te discussiëren over het bos en zijn gebruikers.

Voor een brede functieverweving is behalve kennis, participatie nodig. Net als het praktische bosbeheer gaat het ook hier niet om een kant en klaar recept. Er dient ervaring opgedaan te worden, waarmee de werkwijze verfijnd kan worden. Zo zullen allereerst de verschillende belangen (ook die van de beheerder) in kaart gebracht moeten worden. Gecombineerd met maatschappelijke en ecologische randvoorwaarden levert dit de beslissingsruimte op. Verschillende vormen van kennis dienen gecombineerd en toegankelijk gemaakt te worden. Door onderhandeling kunnen vervolgens keuzes gemaakt worden, waar een ieder zich verantwoordelijk voor voelt. Beleving en betrokkenheid worden daarmee meer concreet, toegespitst op de lokale situatie.

Ook de vertrouwde functies als natuur en productie verdienen nadere uitwerking en onderlinge afstemming. Er is dus werk aan de winkel.

Naast integratie van functies is er ook behoefte aan een stuk exclusieve 'oernatuur': strikte reservaatbossen in onze sterk geürbaniseerde samenleving zijn zowel voor het onderzoek als de psyche gewenst. Spontane en onverwachte processen dienen hier alleenheerser te zijn. Ingrijpen komt er niet voor, want dat is immers slechts een slap aftrek van de natuurlijke dynamiek. Dus ook geen mozaïekmethode of geforceerde begrazing met 'oerrunderen' als vermomde landschapsarchitecten. Echt *klapstoelbeheer* blijkt voor Nederlanders vaak nog het aller moeilijkste.

Literatuur

Daalder R. en Koop H., mei 1997. Bosomvorming in het Amsterdamse Bos, *De Levende Natuur*, 98ste jaargang, no. 3, blz. 84-88

Stichting Bos en Hout, 1995. Nederlands bos in beeld

Windt, van der H. J. 1995. En dan: wat is natuur nog in dit land? *Natuurbescherming in Nederland 1880-1990*. Boom, Amsterdam/Meppel